

ПОСТІЙНЕ ПОСИЛАННЯ

<https://www.gewerkschaft.berlin/uk/>

%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%B4%D0%BF%D0%BD-1933/rx77tqrg

PDF СТВОРЕНО

13 жовтня 2026 р., 07:35 CEST

Розгромлені й засновані наново: профспілки від заборони СДПН 1933 року до нового початку

Gewerkschaft Underdog · Версія 1.0 · 30 вересня 2026 р.

Навесні 1933 року профспілки було розгромлено, а СДПН заборонено. Дванадцять років не існувало вільного представництва працівників; хто організовувався, робив це в еміграції або таємно, ризикуючи життям. Після 1945 року постала єдина профспілка, а Основний закон закріпив свободу об'єднань.

Навесні 1933 року вільний робітничий рух у Німеччині зник протягом кількох тижнів. Спершу було розгромлено профспілки, потім заборонено Соціал-демократичну партію (Sozialdemokratische Partei). Дванадцять років не існувало жодного вільного представництва працівників. Те, що постало після цього, було не старим рухом у нових приміщеннях, а рухом, який зробив висновки зі своєї поразки.

Тижні розгрому

Пристосування, яке нічого не врятувало

30 січня 1933 р. Адольф Гітлер став рейхсканцлером. Найбільше профспілкове об'єднання, Загальне німецьке об'єднання профспілок (Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund, ADGB) на чолі з Теодором Лейпартом, у наступні тижні намагалося зберегти свою організацію. Воно дистанціювалося від СДПН (SPD), запропонувало новому уряду співпрацю в соціальних питаннях і заклиало своїх членів узяти участь 1 травня у святкуваннях, які режим оголосив «Днем національної праці» („Tag der nationalen Arbeit“).

Gewerkschaft Underdog e.V.

Поштова адреса: Ehrenbergstraße 16a,
Scanbox #12300, 10245 Berlin

Реєстр об'єднань VR 42624 B

Дільничний суд Шарлоттенбург

info@gdog.pro

www.gewerkschaft.berlin

© 2024–2026 Gewerkschaft Underdog,
Берлін, CC BY-ND 4.0

Політика конфіденційності:
[gewerkschaft.berlin/uk/](https://www.gewerkschaft.berlin/uk/)
конфіденційність

Умови користування:
[gewerkschaft.berlin/uk/умови-використання](https://www.gewerkschaft.berlin/uk/умови-використання)

Машинний переклад. Чинним, якщо взагалі, є лише німецький текст.

1 травня десятиліттями було днем робітничого руху. Рух довго вимагав зробити його законним оплачуваним святковим днем. У квітні 1933 року режим виконав цю вимогу законом. Він відібрав у профспілок їхній день тим, що нібито подарував його їм.

Це пристосування профспілкового керівництва досі залишається дискусійним. Одні вбачають у ньому спробу зберегти організацію, перечекавши цей час, інші — здачу позицій без жодної взаємності. Воно ґрунтувалося на надії, що аполітичну профспілку терпітимуть. Ця надія виявилася марною.

2 травня 1933 р.

Наступного дня після травневих святкувань СА (SA) та Націонал-соціалістична організація виробничих осередків (Nationalsozialistische Betriebszellenorganisation, NSBO) по всьому рейху захопили будинки вільних профспілок. Функціонерів заарештовували, над ними знущалися, їх вивозили до таборів. Каси, будинки, друкарні та підприємства, що належали профспілкам, конфіскували. Те, що працівники десятиліттями будували на свої внески, конфіскували за один ранок, а згодом передали Німецькому трудовому фронту (Deutsche Arbeitsfront).

Через кілька днів, 10 травня 1933 р., було засновано Німецький трудовий фронт на чолі з Робертом Леєм. Він не був профспілкою. Він об'єднував працівників і роботодавців, виключав страйки і слугував для того, щоб наглядати за робітництвом і прив'язувати його до режиму. Християнські та ліберальні профспілки в наступні тижні також були розпущені або примусово включені до Трудового фронту.

Невдовзі до Трудового фронту ввійшла й організація «Сила через радість» („Kraft durch Freude“). Ця організація пропонувала відпусткові поїздки, відвідування театрів і заняття спортом за низькими цінами. Для багатьох працівників це була перша подорож у житті. Задумувалося це як заміна: хто отримував дозвілля в подарунок, не мав питати, чому він більше не має права голосу щодо заробітної плати й робочого часу.

Заборона СДПН

«Ні» Законові про надзвичайні повноваження

23 березня 1933 р. рейхстаг (Reichstag) голосував за Закон про надзвичайні повноваження (Ermächtigungsgesetz), який дозволяв урядові ухвалювати закони без парламенту. Депутати-комуністи на той момент уже були заарештовані, втекли або переховувалися. СДПН єдина з присутніх фракцій проголосувала проти. Її голова Отто Вельс сказав у своїй промові: «Свободу і життя в нас можна відібрати, честь — ні» („Freiheit und Leben kann man uns nehmen, die Ehre nicht.“).

22 червня 1933 р.

22 червня 1933 р. міністр внутрішніх справ рейху Вільгельм Фрік заборонив СДПН будь-яку діяльність. Її депутати втратили свої мандати. Її майно було конфісковано ще в травні, її газети були заборонені ще раніше. 14 липня 1933 р. було ухвалено Закон проти утворення нових партій (Gesetz gegen die Neubildung von Parteien): НСДАП (NSDAP) відтепер була єдиною дозволеною партією.

Тим самим було довершено те, що почалося 2 травня. Працівники не мали ні організації, яка вела б за них переговори, ні партії, яка говорила б від їхнього імені в парламенті. Парламенту, вартого цієї назви, і так уже не існувало.

Дванадцять років без вільного представництва

В еміграції

Частина правління партії виїхала за кордон і продовжувала роботу звідити — спершу з Праги, з 1938 року з Парижа, з 1940 року з Лондона. Під назвою Сопаде (Sorade) воно збирало від довірених осіб у рейху звіти про настрої на підприємствах і в житлових кварталах, про заробітну плату, ціни та арешти. Ці «Звіти про Німеччину» („Deutschland-Berichte“) сьогодні належать до найважливіших джерел про повсякдення за націонал-соціалізму.

Профспілковці також емігрували. Звіди вони підтримували зв'язок із групами всередині країни та з міжнародним профспілковим рухом, який не визнавав режим. Особливо Міжнародна федерація транспортників (Internationale Transportarbeiter-Föderation) на чолі з її генеральним секретарем Едо Фімменом підтримувала залізничників і моряків, які створювали в рейху нелегальні групи. Моряк, який заходив в іноземні порти, міг передавати новини й друковані матеріали, яких у країні не можна було дістати.

У країні

Ті, хто залишився, жили під постійним наглядом. Багато профспілковців і профспілковців відійшли від діяльності, щоб захистити себе та свої родини. Інші підтримували зв'язок у вузьких колах, передавали новини, збирали гроші для родичів заарештованих. Кожна з цих дій могла призвести до ув'язнення, концентраційного табору або смерті. Тисячі людей зазнали переслідувань, багатьох було вбито.

Деякі колишні профспілковці брали участь у планах державного перевороту. Вільгельм Лойшнер, до 1933 року член правління ADGB, належав до кола людей, пов'язаних із 20 липня 1944 р.. Його заарештували й стратили у вересні 1944 року. Юліуса Лебера, соціал-демократа та колишнього депутата рейхстагу, стратили в січні 1945 року. Серед задумів руху опору була й єдина профспілка на час після цього.

Вождь і почет

Режим упорядкував світ праці за власним зразком. Уже в травні 1933 року закон запровадив «уповноважених з питань праці» („Treuhänder der Arbeit“) — державних урядовців, які заступили місце сторін тарифних угод. У січні 1934 року було ухвалено Закон про впорядкування національної праці (Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit). Він зробив підприємця «вождем підприємства» („Führer des Betriebes“), а працівників — його «почтом» („Gefolgschaft“). Обрані виробничі ради (Betriebsräte) Веймарської доби було скасовано. На їхнє місце прийшли ради довіри (Vertrauensräte), які мали лише дорадчі функції.

Навіть ці ради довіри обирали лише двічі — у 1934 і 1935 роках. Результати, вочевидь, виявилися для режиму настільки несприятливими, що після цього він більше не призначав виборів. Хто не погоджувався зі списком, міг викреслити імена або не прийти на вибори, і багато хто так і робив.

Праця без прав

Для працівників час без профспілок означав: жодних тарифних переговорів, жодного права на страйк, жодного обраного представництва на підприємстві. Заробітну плату встановлювали, а не узгоджували. Хто скаржився, ризикував прослугувати політично неблагонадійним. Під час війни до них додалися мільйони примусових робітниць і робітників з окупованих країн, які мусили працювати в ще набагато гірших умовах і часто від цього гинули.

Кінець заборони і новий початок

Дозвіл після війни

З поразкою Німецького рейху в травні 1945 року заборона скінчилася. У вересні 1945 року Союзна контрольна рада (Alliierter Kontrollrat) також прямо скасувала Закон проти утворення нових партій. Партії та профспілки тепер знову могли утворюватися, щоправда, лише з дозволу окупаційних держав. У радянській зоні військова адміністрація вже в червні 1945 року дозволила антифашистські партії та профспілки, у західних зонах це відбувалося поступово з літа та осені 1945 року. Закон Контрольної ради № 2 (Kontrollratsgesetz Nr. 2) від жовтня 1945 року розпустив НСДАП, її підрозділи та приєднані об'єднання, серед них і Німецький трудовий фронт.

СДПН була заснована наново. У радянській зоні у квітні 1946 року її об'єднали з КПН (KPD) у СЕПН (SED), під значним тиском. У західних зонах вона залишилася самостійною.

Урок єдиної профспілки

До 1933 року профспілковий рух був поділений на напрями: вільні, християнські та ліберальні профспілки існували поруч, часто одна проти одної. Багато профспілковців зробили з розгрому висновок, що цей розкол їх ослабив. Після 1945 року вони створили єдині профспілки (Einheitsgewerkschaften): одну організацію для всіх працівників певної сфери, незалежну від партій і світогляду, побудовану за галузями, а не за професіями.

У радянській зоні постало Вільне німецьке об'єднання профспілок (Freier Deutscher Gewerkschaftsbund), яке невдовзі потрапило під керівництво СЕПН. У західних зонах профспілки в жовтні 1949 року в Мюнхені об'єдналися в Німецьке об'єднання профспілок (Deutscher Gewerkschaftsbund). Його першим головою став Ганс Бьоклер, який був профспілковцем ще до 1933 року.

Основоположне право

Того ж року набув чинності Основний закон (Grundgesetz). Його стаття 9, частина 3, гарантує кожному та представникам усіх професій право створювати об'єднання для захисту та поліпшення умов праці й економічних умов. Угоди, які обмежують це право або намагаються йому перешкодити, є нікчемними. Матері й батьки Основного закону записали це, маючи перед очима досвід 1933–1945 років.

Що залишається

Розгром профспілок був одним із перших кроків націонал-соціалістичного панування, а не одним з останніх. Хто хоче підкорити суспільство, насамперед позбавляє працівників можливості спільно захищатися.

З того часу можна винести три висновки. Пристосування не захищає організацію, якщо протилежна сторона не бажає її існування. Розкол послаблює тих, хто разом був би сильнішим. А права, які сьогодні здаються самоочевидними, — право на об'єднання, на тарифні переговори та на страйк — після поразки, за яку люди заплатили свободою і життям, були заново й міцніше закріплені в Основному законі.

Для подальшого читання

- Michael Schneider: Unterm Hakenkreuz. Arbeiter und Arbeiterbewegung 1933 bis 1939. Bonn 1999.
- Michael Schneider: Kleine Geschichte der Gewerkschaften. Ihre Entwicklung in Deutschland von den Anfängen bis heute. Bonn 2000.
- Klaus Schönhoven: Die deutschen Gewerkschaften. Frankfurt am Main 1987.
- Helga Grebing: Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Von der Revolution 1848 bis ins 21. Jahrhundert. Berlin 2007.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Artikel 9 Absatz 3.

Цитується як

Розгромлені й засновані наново: профспілки від заборони СДПН 1933 року до нового початку, Gewerkschaft Underdog, Fassung 1.0, 30.09.2026, <https://www.gewerkschaft.berlin/uk/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%B4%D0%BF%D0%BD-1933/rx77tqrg>, abgerufen am 13.10.2026.

Ліцензія

CC BY-ND 4.0 — Namensnennung, keine Bearbeitung
